

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบข่ายในการนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. ความหมายของหลักสูตร
2. องค์ประกอบของหลักสูตร
3. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
4. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
5. ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
6. การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
7. การควบคุมหลักสูตรในระดับท้องถิ่น
8. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร
9. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของหลักสูตร

นักการศึกษา นักวิชาการ และผู้รู้หลายท่านได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของหลักสูตรแตกต่างกันไว้ดังนี้

Beauchamp (1964) ให้นิยามหลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้แก่ นักเรียน

Good (1973) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตร คือกลุ่มรายวิชาที่จัดไว้อย่างมีระบบ หรือ ลำดับวิชาที่บังคับสำหรับการจบการศึกษา หรือเพื่อรับประกาศนียบัตรในสาขาวิชาหลัก ๆ

สมิตร คุณานุกร (2523) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า "หลักสูตร คือ โครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะสอดคล้องกับความต้องการทางการศึกษาที่กำหนดไว้"

สังัด อุทรานันท์ (2532) กล่าวว่า "ถึงแม้จะมีคานิยามของหลักสูตรที่แตกต่างกัน แต่นักปราชญ์ทางหลักสูตรก็ได้ออมรับคานิยามของหลักสูตร ซึ่งกล่าวออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้

- 1) หลักสูตร คือ สิ่งที่สร้างขึ้นในลักษณะของรายวิชา ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่ได้จัดเรียงลำดับความยากง่าย หรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว
- 2) หลักสูตรประกอบด้วยประสบการณ์ทางการเรียน ซึ่งได้วางแผนไว้เป็นการล่วงหน้า เพื่อมุ่งหวังจะให้เด็กได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ
- 3) หลักสูตรเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น สำหรับให้ประสบการณ์ทางการศึกษาแก่เด็กในโรงเรียน
- 4) หลักสูตรประกอบด้วยประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียน ซึ่งเขาได้ทำ ได้รับรู้ และได้ตอบสนองต่อการแนะแนวทางของโรงเรียน"

กิตติมา ปรีดีดิลก (2532) กล่าวว่า "หลักสูตร หมายถึง เอกสารที่กำหนดโครงการศึกษาของผู้สอนโดยกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษา เนื้อหาของความรู้และประสบการณ์ที่จะจัดให้กับผู้เรียน กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล"

กรมวิชาการ (2534) ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่เหมาะสมไปในทางที่พึงประสงค์

จากความหมายของหลักสูตรดังกล่าว สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์หรือความรู้ที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ให้เกิดการเรียนรู้ มีทักษะ และเจตคติที่ดี อันเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต

2.2 องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตรนับว่ามีความสำคัญยิ่ง ที่จะทำให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ ได้มี นักการศึกษาได้เสนอไว้ดังนี้

สังัด อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ว่า ประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

1. ส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย
 - 1.1 จุดมุ่งหมาย ซึ่งแยกออกเป็น
 - 1.1.1 จุดมุ่งหมายทั่วไป
 - 1.1.2 จุดมุ่งหมายเฉพาะ
 - 1.2 เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งแยกออกเป็น
 - 1.2.1 ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา
 - 1.2.2 ความคิดรวบยอดและหลักการ
 - 1.2.3 การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์
 - 1.2.4 ทักษะทางกาย
 - 1.2.5 เจตคติและค่านิยม
2. ส่วนประกอบอื่นที่น่าสนใจไว้ในหลักสูตร ได้แก่
 - 2.1 เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร
 - 2.2 การเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน
 - 2.3 การเสนอแนะในการใช้สื่อการเรียนการสอน
 - 2.4 การเสนอแนะเกี่ยวกับการช่วยเหลือและส่งเสริมผู้เรียน

Taba (1962) กล่าวว่าหลักสูตรไม่ว่าจะมีรูปแบบอย่างไร จะมีองค์ประกอบอย่างน้อยที่สุด 4 อย่าง คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. โครงการประเมินผลตามหลักสูตร

ธารง บัวศรี (2532) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญและขาดไม่ได้อย่างน้อย 6 อย่าง คือ

1. จุดหมายของหลักสูตร
2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
5. วัสดุ อุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอน
6. การประเมินผล

สุมิตร คุณานุกร (2523) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบ 4 อย่าง ดังนี้

1. ความมุ่งหมาย
2. เนื้อหา
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

จากที่กล่าวมาทั้งหมด พอที่จะสรุปได้ว่าองค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมาย ซึ่งประกอบด้วยจุดมุ่งหมายของหลักสูตร วัตถุประสงค์ทั่วไป วัตถุประสงค์เฉพาะวิชา และจุดประสงค์การเรียนการสอน เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงผลที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลังจากที่เรียนจบไปแล้ว และหลังจากที่เรียนจบเนื้อหาสาระในวิชาที่กำหนดไว้
2. เนื้อหาและประสบการณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ
3. กระบวนการและวิธีการในการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน และรวมไปถึงวัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอนที่จะช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียนเพื่อให้เกิดผลตามที่หลักสูตรต้องการ
4. การประเมินผล หมายถึง การประเมินผลหลักสูตรและการประเมินผลการเรียนการสอน

2.3 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

ได้มีนักการศึกษา นักวิชาการ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

สมิตร คุณานุกร (2523) กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่า การพัฒนาหลักสูตรมีขอบเขตรวมถึงการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ และการปรับปรุงหลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่ให้มีความเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของกาลเวลาและสังคม นักการศึกษาของไทยมักนิยมใช้คำว่า การพัฒนาหลักสูตร การสร้างหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตร และการยกร่างหลักสูตร

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรมีความหมายครอบคลุมถึงการสร้างหลักสูตร การวางแผนหลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรเป็นการปรับปรุงคุณภาพของหลักสูตรให้ดีขึ้นทั้งระบบ ตั้งแต่จุดหมายการเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผล ผลการสอนของครู ผลการเรียนรู้ของนักเรียน

เสวิมศรี ไชยสร (2528) ได้ให้ความเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การสร้าง การเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงแผนประสบการณ์ การเรียนรู้ทั้งหลาย รวมกระบวนการทั้งหมด ตั้งแต่การวางแผนพัฒนา การศึกษาวิเคราะห์สภาพต่างๆ ก่อนพัฒนา แล้วนำมาใช้ในการออกแบบหลักสูตร และการสอน การพิจารณาประเมินผลของหลักสูตร ทั้งในระหว่างที่มีการใช้หลักสูตร และหลังจากใช้หลักสูตรแล้ว การพัฒนาหลักสูตรนี้จะทำในระดับใดระดับหนึ่ง หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของสิ่งที่ประกอบประกอบของหลักสูตรก็ได้

สังัด อุทรานนท์ (2532) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก หมายถึง การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ลักษณะที่สอง หมายถึง การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร เป็นกระบวนการจัดทำ ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่มีอยู่แล้ว หรือสร้างขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของสังคมปัจจุบัน โดยมีจุดมุ่งหมาย แนวทาง วิธีการ และเนื้อหาสาระเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และพฤติกรรมตามที่กำหนดในจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย กระบวนการที่สำคัญต่าง ๆ หลายกระบวนการ ตามที่นักการศึกษาทั้งต่างประเทศและภายในประเทศกำหนดไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

Tyler (1950) ได้ตั้งคำถามสำหรับนักพัฒนาหลักสูตรไว้ 4 ข้อ คือ

1. มีจุดหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนจะต้องจัดให้เด็ก
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่สามารถทำให้บรรลุจุดหมายเหล่านั้น
3. จะจัดประสบการณ์เหล่านั้นอย่างไร จึงจะประสบผลสำเร็จ
4. จะสามารถตัดสินใจได้อย่างไรว่า จุดมุ่งหมายเหล่านั้นเป็นไปตามที่กำหนด

Taba (1962) กล่าวถึงขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรไว้ 7 ขั้นตอนดังนี้

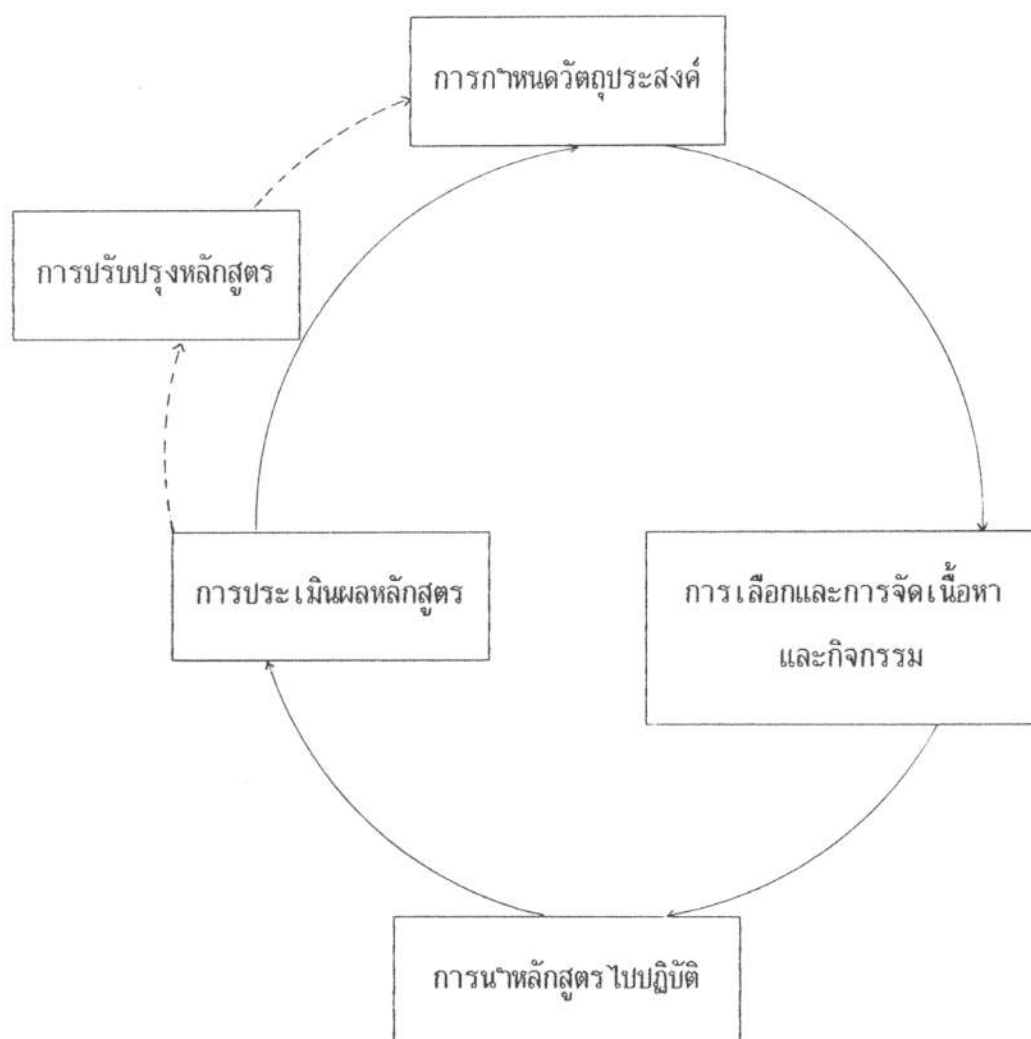
1. สำรวจปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม
2. กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา
3. คัดเลือกเนื้อหาวิชาที่จะนำมาสอน
4. จัดลำดับเนื้อหาสาระ
5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้
6. จัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้
7. กำหนดวิธีการประเมินผลและแนวทางปฏิบัติ

สมิตร คุณานกร (2523) เสนอกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. การเลือกการจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร
5. การปรับปรุงหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรมีลักษณะเป็นวัฏจักร ดังแผนภูมิต่อไปนี้

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร (สุมิตร คุณานกร, 2523)

ภาพประกอบ 1 แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของ สุมิตร คุณานกร

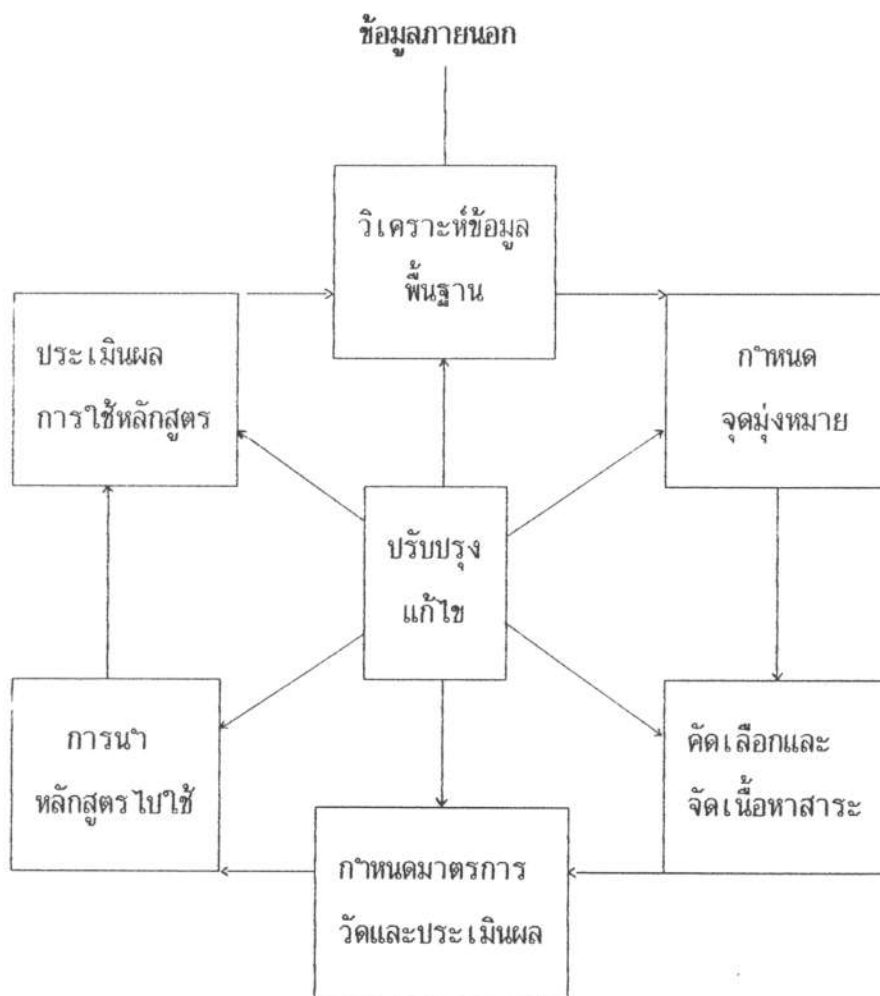
สังัด อุทรานันท์ (2532) ได้เสนอขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ
4. การกำหนดมาตรการวัดและประเมิน
5. การนำหลักสูตรไปใช้

6. การประเมินผลการใช้หลักสูตร

7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรจะมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กันอย่างเป็นวัฏจักร ดังในแผนภูมิดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 2 แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของ สจ๊วต อุทรานันท์

จากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของนักการศึกษาดังกล่าว สามารถสรุปขั้นตอนต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ขั้นตอนการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. ขั้นตอนการกำหนดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์
3. ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้

4. ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร

5. ขั้นตอนการปรับปรุงหลักสูตร

2.5 ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

หลักสูตรที่สร้างขึ้นมามีใช้ นั้น ย่อมจะมีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมในช่วงเวลานั้น เมื่อเวลาเปลี่ยนไป สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาการและเทคโนโลยีเปลี่ยนไป จะมีผลกระทบต่อหลักสูตรจึงทำให้หลักสูตรนั้นไม่เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมในช่วงเวลาใหม่ได้ จึงจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมต่อไป

สังัด อุทรานันท์ (2532) ได้ให้เหตุผลในความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร พร้อมทั้งเสนอวิธีการปรับปรุงแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง
2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ
3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม
4. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา

วิธีการปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร มีดังนี้

1. การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง ผู้ดำเนินการได้แก่ผู้บริหาร หรือผู้เชี่ยวชาญ เมื่อผู้บริหารตัดสินใจปรับปรุงแก้ไขอย่างใดแล้ว ก็จะประกาศให้ผู้ปฏิบัติได้ดำเนินการตาม

2. การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงจากล่างขึ้นบน ดำเนินการโดยเริ่มจากผู้ปฏิบัติ หรือผู้ใช้หลักสูตร ผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำ หรือให้คำปรึกษาเท่านั้น วิธีการดำเนินการอยู่ในลักษณะของการประชุมปฏิบัติการ เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรหรือการเรียนการสอน

3. การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร โดยวิธีการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ และครู โดยอาศัยหลักสูตรและเอกสารต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วเป็นหลัก การปฏิบัติงานในลักษณะนี้ ศึกษานิเทศก์จะเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในการปรับปรุงแก้ไข หรือเสนอแนะให้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

4. การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร โดยอาศัยกระบวนการฝึกอบรม คือ การให้ความรู้แก่ครูประจำการ โดยการให้การศึกษาหรือฝึกอบรมเพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถดำเนินการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นแต่ละแห่งต่อไป

5. การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรโดยวิธีการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อให้ทราบข้อดี ข้อจำกัด ตลอดจนข้อบกพร่องต่าง ๆ ของหลักสูตรเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

หลักสูตรระดับชาติหรือหลักสูตรแม่บท เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมาจากส่วนกลาง และเป็นหลักสูตรที่บังคับใช้ทั่วประเทศ เนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรจะกำหนดไว้อย่างกว้างและครอบคลุมสำหรับประชาชนทั่วไป นักพัฒนาหลักสูตรในระดับนี้ไม่อาจประมวลเอารายละเอียดเกี่ยวกับสาระของความรู้ และสภาพของชุมชนหรือท้องถิ่นแต่ละแห่งมาใช้ในตัวหลักสูตรทั้งหมดได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่จะนำหลักสูตรแม่บทไปใช้ในระดับรองลงไป จะต้องนำไปขยายและปรับให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โรงเรียน และชั้นเรียนต่อไป

ใจทิพย์ เขื่อนพนธ์ (2539) กล่าวถึงเหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นว่า ถึงแม้ว่าจะมีหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทแล้ว แต่ก็ยังต้องมีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ทั้งนี้เหตุผลและความจำเป็นดังต่อไปนี้คือ

1. หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทได้กำหนดจุดหมาย เนื้อหาสาระ และกิจกรรมอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน เนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่ว ๆ ไป ไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ สภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้ทั้งหมด จึงต้องพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้มากที่สุด

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีผลกระทบโดยตรงต่อธรรมชาติและการดำเนินชีวิตของคนไทย ทั้งในเมืองและชนบท จึงต้องมีหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อปรับสภาพของผู้เรียนกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ดังกล่าว โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นของตน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปพัฒนาตน ครอบครัวและท้องถิ่น ตลอดจนดำเนินชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนอย่างมีความสุข

3. การเรียนรู้ที่ดีควรจะเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถดูดซับได้รวดเร็วกว่า ดังนั้นจึงควรมีหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นตน แทนที่จะเรียนรู้เรื่องไกลตัว ซึ่งทำให้ผู้เรียนไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักชีวิต ไม่เข้าใจและไม่มีความรู้สึกที่ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวตนเอง นอกจากนี้การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นจะช่วยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันรวมทั้งภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

4. ทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบทของไทยมีอยู่มากมาย และมีค่าบ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน หลักสูตรแม่บทไม่สามารถนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ แต่หลักสูตรระดับท้องถิ่นสามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งหลายมาใช้ในการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ หัตถกรรม เกษตรกรรม ดนตรี การแสดง วรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความรัก ความผูกพันกับท้องถิ่นของตน และสามารถนำทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้

สรุปแล้วการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นนั้น มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะในแต่ละสภาพของท้องถิ่นย่อมมีความแตกต่างกันออกไป เช่น สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม อันมีผลต่อความต้องการและเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีต่างๆ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ทั้งในระดับเขตการศึกษาหรือจังหวัดและในระดับโรงเรียน

2.6 การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เป็นการนำหลักสูตรระดับชาติหรือหลักสูตรแม่บทมาขยายและปรับให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ในท้องถิ่นนั้น ๆ

สังัด อุทรานันท์ (2532) กล่าวว่า การปรับหลักสูตรให้เข้ากับสภาพสังคมของท้องถิ่น อาจดำเนินการในระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ หรือระดับโรงเรียนก็ได้ การดำเนินการทุกระดับ หากจะให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นขั้นตอน ควรมีระดับขั้นดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 จัดทำคณะกรรมการเลือกบุคคลที่มีความสามารถและมีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ

ขั้นที่ 2 ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน เพื่อจะได้ทราบข้อมูลที่แท้จริงภายในสังคม ซึ่งจะ เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนาหลักสูตร ให้ตรงกับความต้องการของท้องถิ่น

ขั้นที่ 3 กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับท้องถิ่นว่าจะทำการพัฒนาโดยการปรับหลักสูตรกลาง หรือสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาเสริมนั้น ควรให้บรรลุเป้าหมายอะไรบ้าง

ขั้นที่ 4 ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระที่มีอยู่ในหลักสูตรกลาง ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น และ/หรือจัดสร้างกระบวนการวิชาขึ้นใหม่

ขั้นที่ 5 ดำเนินการใช้หลักสูตรตามที่ได้ปรับขยายไว้แล้ว โดยมีการนิเทศติดตามผลการใช้อย่างใกล้ชิดด้วย

ขั้นที่ 6 ประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นขั้นที่มีความสำคัญมาก เพราะจะทำให้ทราบว่าหลักสูตรที่จัดทำขึ้นนั้น เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

ขั้นที่ 7 ทำการปรับปรุงแก้ไข เป็นขั้นการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรว่าสมควรจะได้รับการปรับปรุงแก้ไขตรงจุดไหน จึงจะทำให้หลักสูตรเหมาะสม และก่อให้เกิดประโยชน์แก่การศึกษา ในสังคมส่วนรวมและสังคมท้องถิ่นให้มากที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอแนวทางในการจัดทำ และพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่นดังนี้

1. หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มีจุดเน้นสำคัญประการหนึ่งคือ การสนองตอบความต้องการของท้องถิ่น จึงให้โอกาสท้องถิ่น หมายถึง โรงเรียน ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น และจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ โรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น และจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นใช้

2. การจัดทำและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สามารถแยกเป็น 2 ส่วนคือ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คือ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับรายละเอียดของเนื้อหา การปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ และการจัดทำเนื้อหารายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทำได้ทันทีโดยไม่ต้องขออนุญาต

การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการสร้างหลักสูตรขึ้นใหม่ จะต้องขออนุมัติตามขั้นตอนก่อนนำไปใช้

3. หลักสูตรฉบับปรับปรุงได้กำหนดอัตราเวลาเรียนในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ แต่ละระดับชั้นไว้โดยประมาณ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้โรงเรียนสามารถนำเรื่องราว หรือสิ่งที่น่าสนใจใกล้ตัวนักเรียนในท้องถิ่น หรือกิจกรรมที่ต้องการเน้นเป็นพิเศษมาสอนสอดแทรกเพิ่มเติมให้กับนักเรียนได้ เพื่อนักเรียนจะได้เรียนรู้ และเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น นอกจากนี้โรงเรียนสามารถกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เพิ่มเติมในสมุดประจำชั้น (ป.02-2) ซึ่งเปิดช่องว่างไว้กลุ่มประสบการณ์ละไม่เกิน 3 จุดประสงค์

4. หลักสูตรท้องถิ่นที่ดีโรงเรียนจัดทำและพัฒนาขึ้นเพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม ตามที่ปรากฏจริงในท้องถิ่นนั้น ควรมีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์จำเป็น 5 ประการคือ

- 4.1 เป็นสภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคมจริงของท้องถิ่น
- 4.2 เป็นสภาพปัญหาความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนในท้องถิ่น
- 4.3 ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญเพื่อพัฒนาชีวิตเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นให้ดีขึ้น
- 4.4 ช่วยให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น มีความรักถิ่น มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นให้มีสภาพดีขึ้น
- 4.5 ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการแก่นักเรียนเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพสูงสุด

5. การจัดทำและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน โดยดำเนินงานดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่น สภาพของโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน
2. ศึกษาหลักสูตรแม่บท คำอธิบายหลักสูตรว่าเปิดโอกาสให้โรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรอย่างไร คือ

- 1) การรับและเพิ่มรายละเอียดเนื้อหา
- 2) การรับและเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน

3) การพัฒนาวิธีการสอนให้หลากหลาย

4) การจัดทำสื่อการเรียนการสอน เอกสารความรู้เพิ่มเติม

5) จัดทำหลักสูตรเพิ่มเติม

ขั้นที่ 2 กำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น คือ การนำข้อมูลพื้นฐานมากำหนดความต้องการจำเป็นโดยจัดอันดับความสำคัญของสิ่งที่จะพัฒนาหลักสูตร เช่น ปัญหาอาชีพ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาสังคม เป็นต้น

ขั้นที่ 3 กำหนดเป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ โรงเรียนกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เพิ่มเติมให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

ขั้นที่ 4 จัดทำคำอธิบายรายวิชาหรือเนื้อหาหรือกิจกรรม เมื่อโรงเรียนตกลงใจเพิ่มรายละเอียดเนื้อหา หรือปรับและเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนหรือพัฒนาวิธีสอนให้หลากหลายหรือจัดทำสื่อการสอนเพิ่มเติมแล้ว จะต้องดำเนินการจัดทำรายละเอียดดังนี้

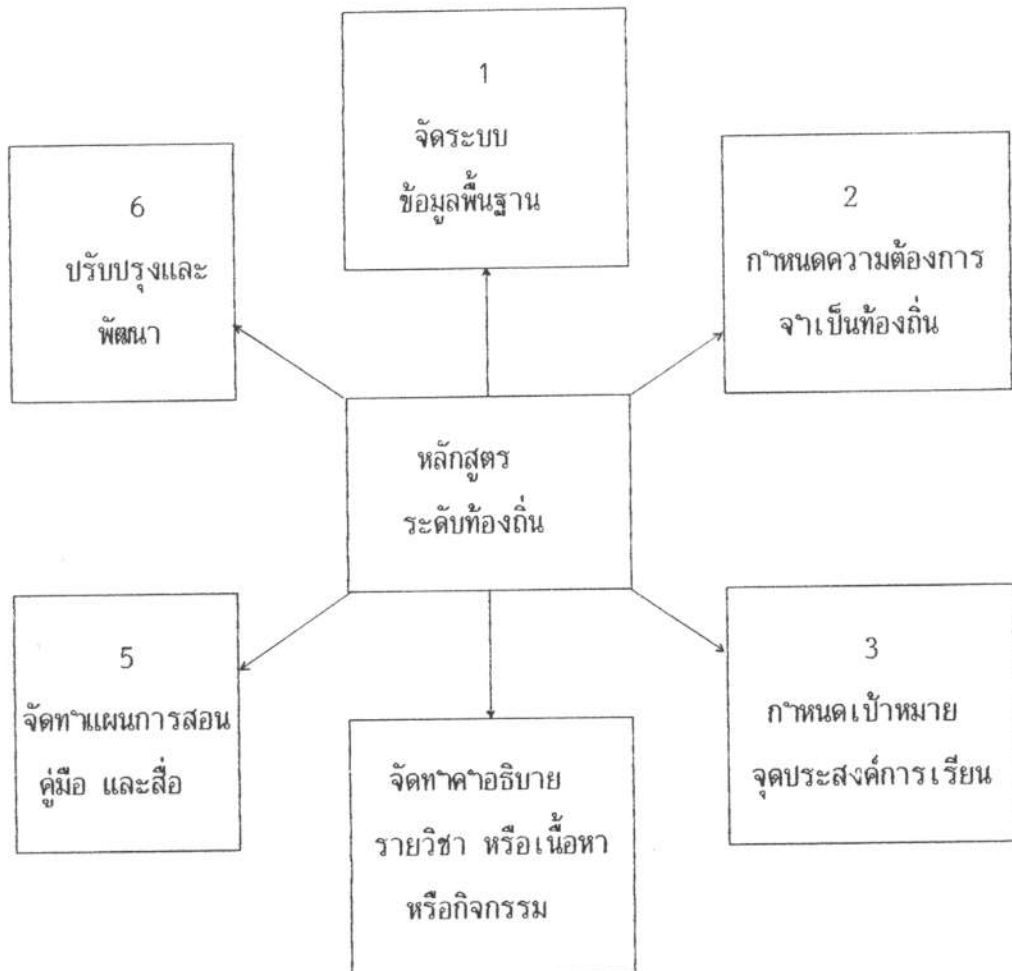
1. กำหนดจุดประสงค์หลักสูตรหรือเรื่อง
2. จัดทำคำอธิบายรายวิชา เนื้อหา หรือกิจกรรม
3. จัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อต่าง ๆ
4. วัดผลประเมินผล

ขั้นที่ 5 จัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อ การจัดทำแผนการสอน คู่มือครู อุปกรณ์ สื่อ หนังสือ เอกสารที่ทำขึ้นโดยเฉพาะที่ตรงกับสภาพแวดล้อม และปัญหาทางท้องถิ่นอย่างแท้จริง และพัฒนานักเรียนแต่ละคนเต็มตามศักยภาพ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนอาจช่วยจัดทำหรือจัดหาหรือขอความร่วมมือช่วยเหลือจากบุคคลในท้องถิ่น

ขั้นที่ 6 ปรับปรุงและพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นเมื่อร่างเรื่อง เนื้อหาสาระเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรนำไปทดลองใช้และปรับปรุงพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์ และเหมาะสมตามเจตนารมณ์ กล่าวคือ จัดกระบวนการเรียนการสอนให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ตรงกับชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นของตนเอง และใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ มิใช่เป็นการเรียนรู้จากครูผู้สอนเท่านั้น การศึกษาจึงจะมีผลต่อการพัฒนาชีวิต อาชีพ และสังคมท้องถิ่นอย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ,
2534)

ภาพประกอบ 3 แสดงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

สมิตรี คุณานุกร (2523) ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรมิได้มีขอบเขตจำกัดอยู่เฉพาะในระดับกระทรวงศึกษาธิการ หรือเรียกกันโดยทั่วไปว่า ระดับชาติเท่านั้น แต่กระจายต่อไปในระดับต่างๆ ถึง 4 ระดับคือ

1. การพัฒนาหลักสูตรในระดับชาติ เอกสารในระดับนี้ ได้แก่ ตัวหลักสูตร คู่มือ หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรระดับชาติมีลักษณะกว้าง และครอบคลุมความมุ่งหมายจะออกมาในลักษณะของค่านิยมทางการศึกษามากกว่าแนวทางในการเรียนการสอน เนื้อหาสาระจะกำหนดไว้แต่ประเด็นใหญ่ ๆ

2. การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น เอกสารหลักสูตรที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ได้แก่ ประมวลการสอน โครงการสอน และบันทึกการสอน ในระดับท้องถิ่นประกอบด้วยระดับย่อย ได้แก่ ระดับจังหวัด ระดับโรงเรียน และระดับชั้นเรียน ขอบเขตคำว่า "ท้องถิ่น" จึงหมายถึง เขตการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นที่สำคัญคือ การพัฒนาประมวลการสอน ซึ่งหมายถึง การขยาย และการปรับหลักสูตรระดับชาติ

3. การพัฒนาหลักสูตรในระดับโรงเรียน เอกสารหลักสูตรที่ได้จากการพัฒนาในระดับนี้ได้แก่ โครงการสอน หลักการและแนวปฏิบัติในการผลิตโครงการสอน ซึ่งเป็นการขยายและปรับประมวลการสอนให้ละเอียดยิ่งขึ้น แยกรายละเอียดของเนื้อหาวิชาที่จะเสนอออกมาเป็นกำหนดเวลา

4. การพัฒนาหลักสูตรในระดับชั้นเรียน เอกสารที่ได้ในระดับนี้ได้แก่บันทึกการสอน ซึ่งเป็นการตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เป็นการปรับครั้งสุดท้ายเพื่อให้สอดคล้องกับนักเรียนในแต่ละชั้น ซึ่งการปรับครั้งนี้ยังหมายถึง การปรับความมุ่งหมายในการสอน เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน

กรมวิชาการ (2534) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นว่า ท้องถิ่นจะทราบว่าการศึกษาคืออะไร เป็นสำหรับท้องถิ่น คืออย่างไร ท้องถิ่นจะต้องวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

1. วิเคราะห์ความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ ว่าชุมชนมีความต้องการ มีความคาดหวังที่จะให้โรงเรียนสอน จัดการเรียนการสอน การบริหารอะไร และอย่างไร

2. วิเคราะห์โอกาสและข้อจำกัด หมายถึง การวิเคราะห์ของสภาพของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ในแต่ละด้านว่ามีสภาพเป็นอย่างไร มีปัญหา อุปสรรค และมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นตอนนี้ จะทำให้ทราบได้ว่าชุมชนมีความพร้อมในด้านใด มีโอกาสหรือความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาในเรื่องใดมากที่สุด

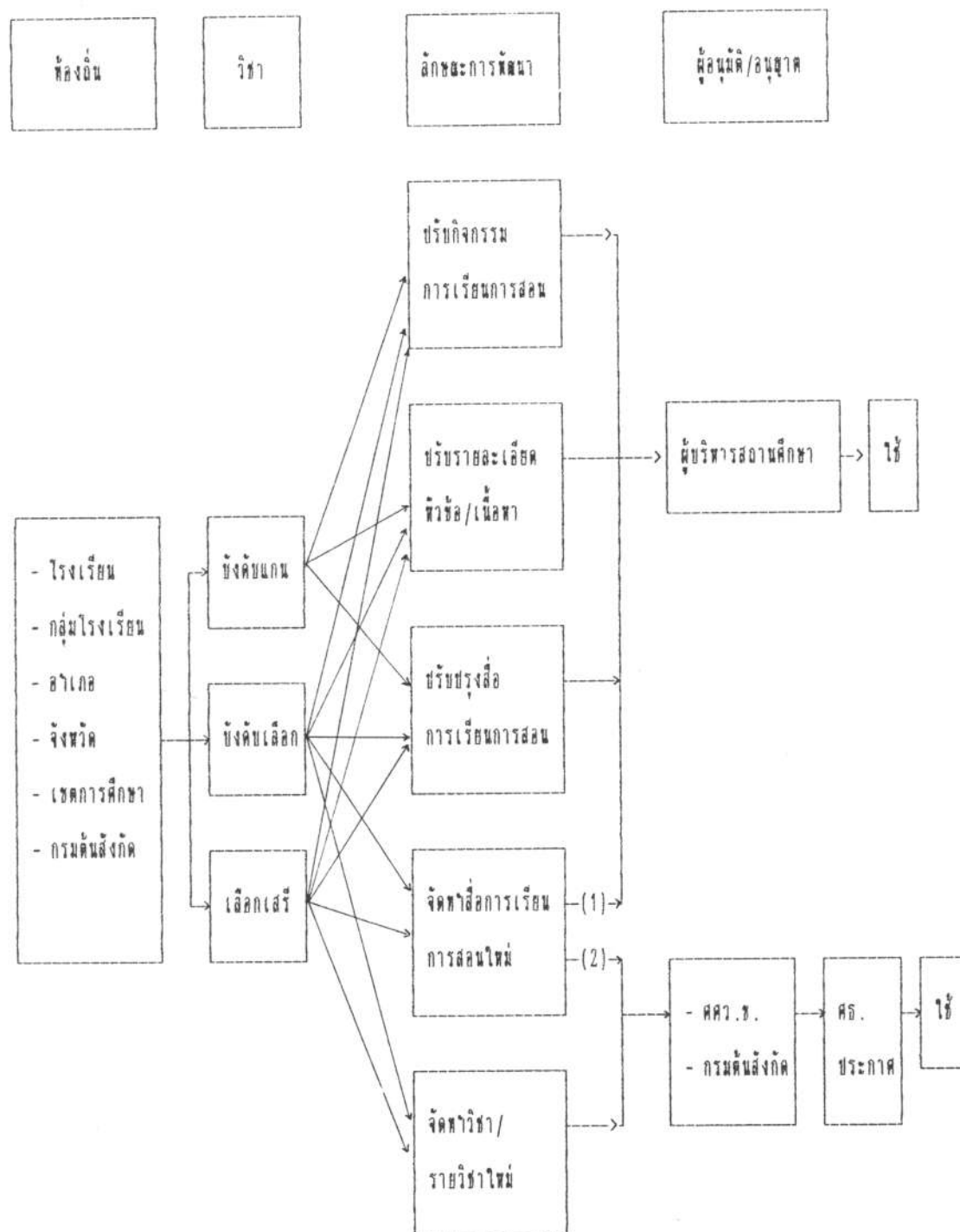
3. วิเคราะห์สิ่งที่กระทบถึงโรงเรียน หมายถึง การวิเคราะห์อุดมการณ์ อุดมคติ หรือปรัชญาของโรงเรียน ว่าโรงเรียนกำหนดเป้าหมายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนไว้ว่าอย่างไร

4. วิเคราะห์จุดเด่นและจุดด้อย หมายถึง การวิเคราะห์สภาพของโรงเรียนว่ามีความพร้อมในด้านใด ไม่มีความพร้อมในด้านใด

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน จะช่วยทำให้ท้องถิ่นกำหนดแผนยุทธศาสตร์ไว้ว่า การศึกษาที่ควรจะเป็นของท้องถิ่นคืออะไร การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรตามแผนยุทธศาสตร์ และปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการจะช่วยให้ท้องถิ่นมีความมั่นใจในการพัฒนาหลักสูตรว่าเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นการปรับลด หรือเพิ่มเติม เนื้อหาสาระกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน เอกสารความรู้ หนังสือเสริมประสบการณ์ และแผนการสอนที่เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาใหม่ ในกรณีที่เห็นความต้องการจำเป็นของท้องถิ่นที่หลักสูตรแม่บทไม่ได้กำหนดไว้ หลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท โดยได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นได้ในลักษณะดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น (กรมวิชาการ, 2539)

(1) - ใช้เฉพาะในท้องถิ่น

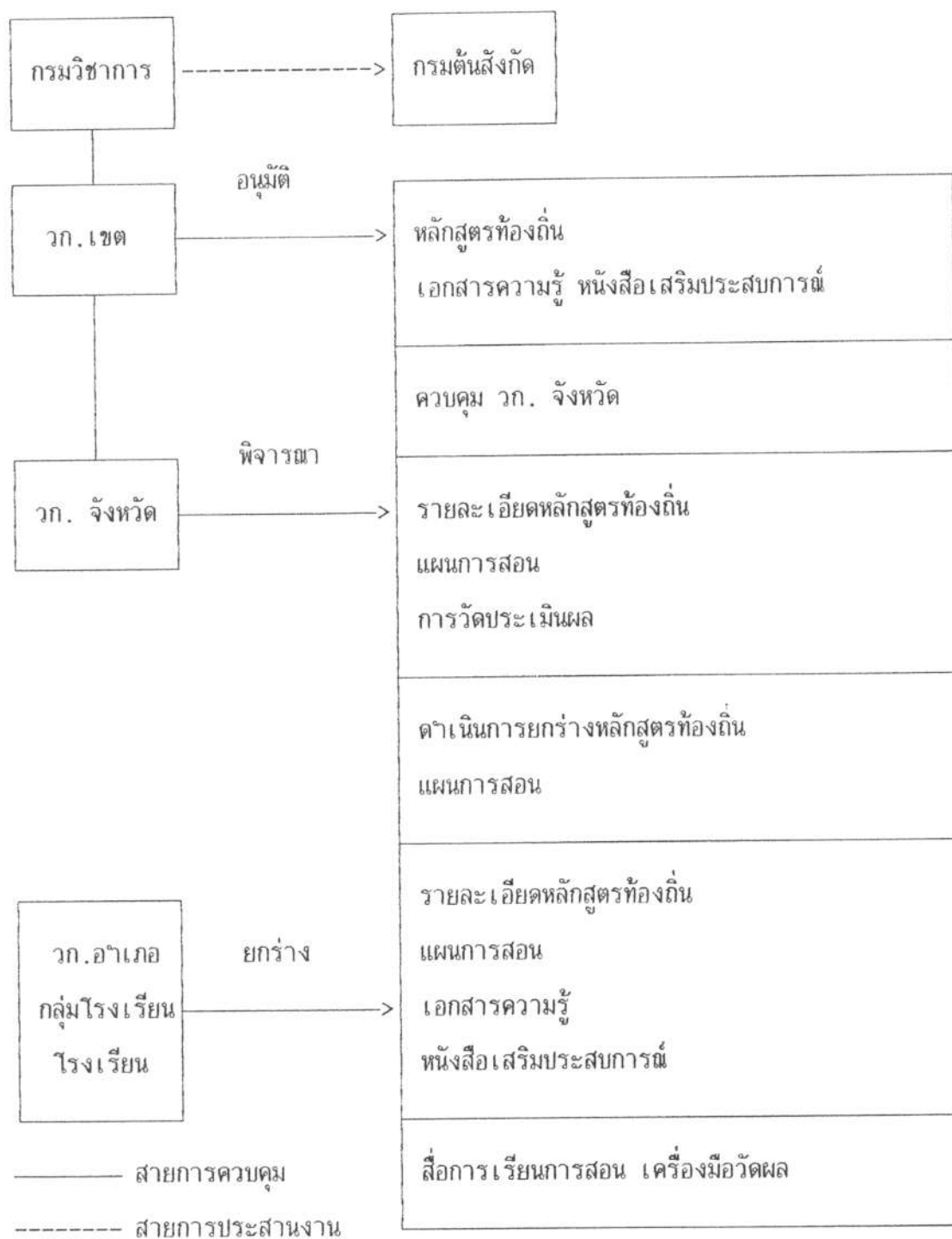
(2) - เฉพาะหนังสือเรียน

กล่าวโดยสรุปแล้ว การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นใน 5 ลักษณะดังกล่าว ก่อนการลงมือพัฒนาท้องถิ่นจะต้องวิเคราะห์สภาพของท้องถิ่นว่ามีแนวโน้มของการพัฒนาไปในทิศทางใด โดยอาศัยข้อมูลสารสนเทศจากศูนย์ข้อมูลต่างๆ มาประกอบการพิจารณา เพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การจัดทาระบบข้อมูลพื้นฐาน
2. การกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น
3. การกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์การเรียนรู้
4. การจัดทำคำอธิบายรายวิชา
5. การจัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อ
6. การปรับปรุงและพัฒนา

2.7 การควบคุมหลักสูตรระดับท้องถิ่น

กรณีที่โรงเรียนจัดทำหลักสูตรในท้องถิ่นขึ้นมา และเนื้อหาได้กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท โดยความร่วมมือจากกลุ่มโรงเรียน อาเภอ จังหวัด เขตการศึกษา ช่วยกันกร่างรายละเอียดหลักสูตร แผนการสอน เอกสารความรู้ หนังสือเสริมประสบการณ์ สื่อการเรียนการสอน เครื่องมือวัดผล แล้วจัดส่งให้จังหวัดพิจารณา จังหวัดจัดส่งเขตการศึกษาเพื่อขออนุมัติ จากนั้นเขตการศึกษาจะเสนอผ่าน เพื่อขอความเห็นชอบจากกรมวิชาการเพื่อขออนุมัติกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศใช้หลักสูตรท้องถิ่น จังหวัดนั้น หรือเขตการศึกษานั้น โดยกรมวิชาการจะประสานงานให้กรมต้นสังกัดทราบต่อไป รายละเอียดดังภาพประกอบ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

ภาพประกอบ 5 แสดงสายการควบคุมประสานงานหลักสูตรท้องถิ่น

2.8 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร

ในทฤษฎีของ สัจจ อูทรานันท์ (2532) มีความเห็นว่าอาจจะแบ่งผู้ที่มีส่วนในการพัฒนาหลักสูตรออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. กลุ่มของคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาวิชา ครู นักพัฒนาหลักสูตร และนักวัดผลการศึกษา
2. กลุ่มของผู้ที่ให้ความแนะนำ และสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของสังคม ได้แก่ ผู้เขียนหนังสือ บุคคลที่ทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐ และเอกชน ผู้แทนราษฎร ประชาชนทั่วไป และผู้ปกครองนักเรียน
4. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียน ได้แก่ ผู้เรียน และนักแนะแนวการศึกษา

บุญมี เหมยอด (ม.ป.ป.) ได้ให้ทฤษฎีไว้ว่า ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้จำแนกออกเป็น 5 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. บทบาทของนักวิชาการ
2. บทบาทของนักการศึกษา
3. บทบาทของโรงเรียน
4. บทบาทของนักเรียน
5. บทบาทของประชาชน

Harl R. Douglass (1964 อ้างถึงใน สัจจ อูทรานันท์, 2532) กล่าวว่าผู้ที่ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้แก่

1. ผู้เขียนแบบเรียน
2. บุคคลที่อยู่ในวงการวิชาชีพ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาวิชา
3. บุคคลที่ทำงานอยู่ในหน่วยงานของรัฐบาลทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ
4. สถาบันที่มีหน้าที่ควบคุมมาตรฐานการศึกษา
5. นักเรียน
6. ครู

David Pratt (1980 อ้างถึงใน สังัด อุทรานันท์, 2532) กล่าวถึงคณะพัฒนาหลักสูตรว่า ควรประกอบด้วยผู้ที่มีความชำนาญ 6 ด้าน คือ

1. ผู้ชำนาญด้านเนื้อหาวิชา
2. ผู้ชำนาญด้านวิชาชีพครู
3. ผู้ชำนาญด้านพัฒนาหลักสูตร
4. ผู้ชำนาญด้านการวัดผล
5. ผู้ชำนาญด้านการจัดองค์การ
6. ผู้ชำนาญทางด้านการเรียน

สรุปได้ว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร คือ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถหลายกลุ่ม ซึ่งต่างก็มีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันออกไป สำหรับความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาหลักสูตรในระดับประถมศึกษา นั้น ควรประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีความผูกพันในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร การบริหารหลักสูตร และผู้ใช้หลักสูตร ทั้งนี้เพราะบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลอันถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษา มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วย

1. นักปฏิบัติการหลักสูตร หรือคณะพัฒนาหลักสูตรระดับประถมศึกษา
2. ศึกษาธิการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
3. ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
4. ครูผู้สอน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญก็คือผู้บริหารโรงเรียน เพราะโรงเรียนเป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติที่ใกล้ชิดชุมชนมากที่สุด ผู้บริหารโรงเรียนจึงควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร และวิธีการนำหลักสูตรไปใช้ให้มีประสิทธิภาพ นั่นก็คือการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น ซึ่งจะต้องเตรียมการดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534)

1. การกำหนดปรัชญา อุดมการณ์ วัตถุประสงค์และนโยบายของโรงเรียน
2. การศึกษาสำรวจ ปัญหา ความต้องการของท้องถิ่น
3. การศึกษาสำรวจ ปัญหา ความต้องการของผู้เรียนและผู้ปกครอง
4. การศึกษาสำรวจ ความถนัด ความสามารถเฉพาะของผู้เรียน

5. การจัดแบ่งกลุ่มผู้เรียนตามความต้องการ ความถนัดและความสามารถ
6. การจัดบริการแนะแนวทางการศึกษาในเรื่อง แนวทางการศึกษา การคัดเลือกรายวิชา
7. การจัดครู อาจารย์ การใช้ทรัพยากรภายนอก ผู้สอนจากภายนอกสถานที่ช่วยในการเรียนการสอน
8. การจัดทำแผนการสอน เนื้อหาสาระ รายละเอียด เทคนิคการสอน กระบวนการเรียนการสอน วัสดุการเรียนการสอน สื่อต่าง ๆ
9. การเตรียมสถานที่ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้
10. การจัดกิจกรรมเสริม
11. การจัดกิจกรรมและปัจจัยเกื้อกูลให้เกิดกระบวนการส่งเสริม และพัฒนาที่สมบูรณ์ครบวงจร
12. การติดตามช่วยเหลือในพิเศษ
13. การวัดผล ประเมินผล และพัฒนา
14. การพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

2.9 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

หลักการ

หลักสูตรศึกษามีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติ โดยมีเป้าหมายหลักร่วมกัน แต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสพัฒนาหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการได้

จุดหมาย

การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทนต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็นและครองชีวิตอย่างสงบสุข

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ คงสภาพอ่านออกเขียนได้และคิดคำนวณได้
2. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัว
4. สามารถวิเคราะห์สาเหตุและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวได้อย่างมีเหตุผลด้วยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
5. มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย มีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
6. มีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
7. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
8. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในบ้าน และชุมชน สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของบ้านและชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมในชุมชนรอบ ๆ บ้าน

โครงสร้าง

มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มี 5 กลุ่มดังนี้

- กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วย ภาษาไทย และคณิตศาสตร์
- กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ไขปัญหาของชีวิตและสังคม โดยเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อความดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี
- กลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมนิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกที่ดี
- กลุ่มที่ 4 กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงานและความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ

กลุ่มที่ 5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน

สำหรับกลุ่มประสบการณ์พิเศษในชั้น ป.5-6 โรงเรียนอาจเลือกจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะในกลุ่มประสบการณ์ทั้ง 4 หรือเลือกจัดกิจกรรมอื่น ๆ ตามความสนใจของผู้เรียน เช่น ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ทั้งนี้อาจเลือกจัดหลาย ๆ กิจกรรมก็ได้

แนวดำเนินการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ ประสบความสำเร็จตามจุดหมายข้างต้น จึงกำหนดแนวดำเนินการไว้ดังนี้

- 1) จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม
- 2) จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับความสนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสทำกิจกรรมในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ
- 3) จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงหรือบูรณาการ ทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด
- 4) จัดกระบวนการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม
- 5) จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด
- 6) จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
- 7) ให้สอดแทรกการอบรมด้านจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ
- 8) ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ควบคุมไปด้วย
- 9) จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงของผู้เรียน

การวัดผล ประเมินผล และการติดตามผล

การวัดผลและการประเมินผล ตลอดจนการติดตามผลเพื่อพัฒนาผลการเรียนการสอนและการจัดให้ผู้เรียนได้เรียนหรือเลื่อนชั้นระหว่างปีหรือปลายปีตามความสามารถของผู้เรียน ให้เป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนทดสอบเป็นระยะ และหรือทดสอบเมื่อจบแต่ละบทเรียนตามลักษณะการจัดประสบการณ์และเนื้อหาวิชา ทั้งนี้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียน แต่เป็นการวัดผลและประเมินผลเพื่อดูความก้าวหน้าจากการทำกิจกรรม (กรมวิชาการ, 2534)

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมพิศ วงษ์เหี่ยม (2534) ได้ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการดำเนินการในลักษณะดังต่อไปนี้ การปรับกิจกรรมการเรียน หรือการจัดกิจกรรมเสริม การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา การจัดทำเนื้อหา/รายวิชาใหม่ การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนและในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริมนี้ เป็นลักษณะการพัฒนาหลักสูตรที่ดำเนินการมากที่สุด ทรัพยากรท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรบุคคลและนำมาใช้ในกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ

ปัญหาการนำทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ส่วนใหญ่เป็นปัญหาในด้านทรัพยากรบุคคล ปัญหาที่พบคือ บุคคลเป็นทรัพยากรที่ไม่มีเวลาว่างพอ ปัญหาในการนิเทศของศึกษานิเทศก์ พบว่าศึกษานิเทศก์มีการกิจอื่นที่ต้องปฏิบัติจึงไม่สามารถนิเทศได้ตามกำหนด

อังกุล สมคะเนย์ (2534) ได้ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า

สภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร พบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการโรงเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วย และได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม ด้วยวิธีการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

ปัญหาในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร พบว่าศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการโรงเรียน มีปัญหาเกี่ยวกับด้านงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านนโยบายและการนิเทศติดตามผล ตลอดจนไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและการพัฒนาหลักสูตร

กรมวิชาการ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาลักษณะการจัดทำรายวิชาที่เหมาะสมกับท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า

ผู้รับผิดชอบการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนมัธยมศึกษาเฉพาะกรณี เห็นด้วยกับจุดเน้นของหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนในด้านต่าง ๆ ด้วย

โรงเรียนมัธยมศึกษามีการดำเนินงานจัดทำหลักสูตรในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน เรียงตามลำดับ คือ ศึกษาความต้องการและความจำเป็นในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จัดตั้งคณะกรรมการประกอบด้วยบุคลากรในท้องถิ่นและโรงเรียน พิจารณาและยกร่างหลักสูตรเสนอผู้เกี่ยวข้องชาวจังหวัดและเขต พิจารณาปรับแก้จัดพิมพ์ เสนอเขตและกรมวิชาการเพื่อพิจารณาอนุมัติ

ในการเรียนการสอนรายวิชาท้องถิ่น พบว่าครูผู้สอนรายวิชาท้องถิ่นใช้วิธีสอนหลายวิธี ได้แก่ การใช้สื่อการเรียนการสอนที่เป็นของจริง และรูปภาพประกอบการสอน สาธิตการใช้เครื่องมือให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ เป็นต้น และใช้วิธีวัดผล คือ ทดสอบก่อนและหลังเรียน ทดสอบภาคทฤษฎีและปฏิบัติ การสังเกตการปฏิบัติงาน และพฤติกรรมการณ์การเรียนของนักเรียน รวมทั้งประเมินการเรียน ได้ผลว่านักเรียนมากกว่าร้อยละ 50 มีความรู้ความสามารถในระดับปานกลางมากกว่าร้อยละ 80 รู้สึกชอบเมื่อได้เรียนรายวิชาท้องถิ่น เพราะมีความรู้และประสบการณ์ตรงในการทำงาน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ มีรายได้ขณะเรียนสามารถช่วยอาชีพของผู้ปกครองได้ และหากไม่ประกอบอาชีพก็สามารถนำความรู้ไปเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อได้

ปัญหาอุปสรรคที่โรงเรียนมัธยมศึกษาไม่จัดทำรายวิชาท้องถิ่นคือ โรงเรียนไม่มีความพร้อมทางด้านบุคลากร สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ โรงเรียนไม่ได้รับการนิเทศการจัดทำรายวิชาท้องถิ่น จึงทำให้ไม่ทราบแนวทางและวิธีการจัดทำ ครูมีภาระในการสอนมาก จึงไม่มีเวลาจัดทำ ไม่มีผู้เชี่ยวชาญด้านข้อมูลท้องถิ่น นักเรียนไม่เห็นความสำคัญของรายวิชาท้องถิ่น และท้องถิ่นไม่มีสถานประกอบการเป็นที่น่าพอใจ

สงกรานต์ คำพิสัย (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่องการติดตามการนำหลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุง 2533 ไปใช้ในเขตการศึกษา 9 ผลการศึกษาพบว่า

สภาพการปฏิบัติด้านการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น โรงเรียนปฏิบัติมากในเรื่องจัดแบ่งกลุ่มนักเรียนตามความต้องการ ความถนัด และความสามารถ และมีการปฏิบัติน้อยในเรื่องการจัดทำเนื้อหาวิชาขึ้นใหม่ การนำหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นไปใช้ การประเมินผล การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น การใช้แหล่งวิทยาการและวิทยากรภายนอก การวางแผนฝึกอบรมวิทยากร และครูในกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรระดับท้องถิ่น และการเพิ่มเติมจุดประสงค์การเรียนรู้ในสมุดประจำชั้น

สภาพปัญหาการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น โรงเรียนมีปัญหาน้อยในเรื่องการจัดแบ่งกลุ่มนักเรียนตามความต้องการ ความถนัด และความสามารถ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม การปรับหรือเพิ่มรายละเอียดเนื้อหา การเลือกใช้ ปรับปรุง เพิ่มเติม ตัดทอน เนื้อหาสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ การศึกษาองค์ประกอบของหลักสูตรเพื่อกำหนดหลักสูตรท้องถิ่น การศึกษาสำรวจปัญหาความต้องการของนักเรียน และกำหนดปรัชญา อุดมการณ์ วัตถุประสงค์และนโยบายของโรงเรียน ส่วนกิจกรรมที่เห็นว่ามีปัญหามากคือ การจัดทำหนังสือเรียนคู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ หรือแบบฝึกหัดชิ้นใหม่ การขออนุมัติใช้หลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่ และความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ช่อม กรไกร (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่าผู้บริหารและครูวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ มีความคิดเห็นว่าโรงเรียนมีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นของผู้บริหารกับครูวิชาการโรงเรียนประถมศึกษาที่มีต่อการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาไม่แตกต่างกัน

สุธาทิพย์ งามนิล (2537) ได้ศึกษาเรื่องการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิจิตร ผลการศึกษาพบว่า

โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูนำทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรทางสังคมในชุมชนมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น โดยการให้คำปรึกษาหารือ ข้อเสนอแนะ ให้บริการด้านวัสดุอุปกรณ์และสถานที่

ประเภทและลักษณะการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติที่โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่นำมาใช้ ได้แก่ พืชและสัตว์ โดยนำมาใช้เป็นวัสดุประกอบการเรียนการสอน ทรัพยากรบุคคลได้แก่ บุคลากรภายในโรงเรียน โดยการเชิญมาเป็นผู้ให้คำปรึกษาหรือข้อเสนอแนะ ทรัพยากรวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และวัด โบสถ์ มัสยิด โดยใช้

เป็นสถานที่ในการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมของครู ในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ทรัพยากรทางชุมชน ได้แก่ กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โดยการศึกษาเพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น

ปัญหาการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพที่โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่พบ คือ ขาดงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยเหนือ และบุคคลที่เป็นทรัพยากรอยู่ห่างไกล ปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ได้แก่ บุคคลที่เป็นทรัพยากรไม่มีเวลาว่างพอ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติมีจำนวนจำกัด เวลาไม่เหมาะสมต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรทางสังคมในชุมชน แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรทางสังคมในชุมชนอยู่ห่างไกลโรงเรียน ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากโรงเรียน